

Соціальна політика

УДК 331.556.2(477)
JEL F22, O15, R23

Л. К. Семів

Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб у Україні в світлі наукових підходів до дослідження

Обґрунтовано підходи до визначення механізмів інтеграції потенціалу внутрішньо переміщених осіб (трудового, освітньо-професійного, інтелектуального, соціального, громадянського тощо) за новим місцем проживання в регіонах України з позицій різних ракурсів наукового пізнання, а саме: інтеграційного (соціокультурної інтеграції), інституційного, безпеки життєдіяльності, людського чинника, соціально-трудоких відносин, зайнятості та гідної праці, громадянського суспільства, інформаційного підходу, системного ракурсу; всебічно висвітлено феномен інтеграції внутрішньо переміщених осіб на території, де вони знайшли притулок, через призму проаналізованих ракурсів знання; розглянуті теорії дозволили дати авторське визначення механізму інтеграції потенціалу внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання як сукупності форм, методів, прийомів, засобів, шляхів впливу на учасників внутрішніх і міжрегіональних переміщень всередині країни, які за відповідного законодавчого забезпечення формують і реалізують держава, органи державного і регіонального управління, працедавці, громадянське суспільство і безпосередньо переміщені особи.

Ключові слова: міграція, внутрішньо переміщені особи, потенціал, інтеграція, механізм, нове місце проживання, регіон.

Зміна політичної та економічної ситуації в країні, процеси масових міграцій населення, військові дії на сході України, підписання Україною низки міжнародних угод, направлених на економічне зближення з ЄС, загострили проблему інтеграції потенціалу внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади, вимагають її практичного вирішення через формування відповідних механізмів і їх реалізацію в країні та окремих регіонах.

Сьогодні міграційній проблематиці приділяється виняткова увага у вітчизняних дослідженнях і публікаціях, активно розробляється відомча міграційна тематика в українських науково-дослідних інститутах, а професійні зацікавлення вчених, державних службовців і громадських діячів не можуть оминати тему внутрішньо переміщених осіб (ВПО). На державному рівні зазначене питання висвітлене в чинному законодавстві, зокрема в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», 2014 р., у постановках Кабінету Міністрів України, зокрема від 16.12.2015 №1094 «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року».

За даними Міністерства соціальної політики, за станом на кінець грудня 2015 р. органами соціального захисту населення в Україні зареєстровано понад 1,5 млн переселенців з Донбасу і Криму. Уже через два місяці їх число зросло до 1,7 млн осіб. Кількісна оцінка ВПО є індикатором зростаючого потенціалу ВПО, який є також й інтегральною оцінкою несформованого і невикористаного потенціалів (трудового, освітньо-професійного, інтелектуального, соціального, громадянського тощо) осіб, які змушені переміщуватися всередині країни

через вказані вище обставини. Тому для здійснення державної соціальної, культурної, міграційної політик необхідним є впровадження науково-обґрунтованих механізмів інтеграції потенціалу ВПО за новим місцем проживання.

Мета статті полягає: в обґрунтуванні підходів до формування механізмів інтеграції потенціалу внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання з позицій різних ракурсів наукового пізнання; у ґрунтовному висвітленні феномену інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади через призму проаналізованих ракурсів дослідження; у визначенні з врахуванням розглянутих позицій поняття механізму інтеграції потенціалу внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання в регіонах України.

За українським законодавством (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб») ВПО є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

За досвідом вирішення аналогічних питань у країнах постсоціалістичного простору (Грузія, Молдова), найважливішими аспектами соціального захисту ВПО є стан законодавчого забезпечення, працевлаштування, житло, соціальне та пенсійне забезпечення [1]. Отже, екстраполюючи цей досвід на українські умови, необхідно виробити форми, методи, прийоми, іншими словами механізми для успішної інтеграції переселенців у соціум, який приймає ВПО, реалізація яких дозволила би забезпечити гідне житло, сформувала б готовність до адаптації, сприяла б їхньому працевлаштуванню та визнанню цих осіб з боку суспільства.

Попри об'єктивний характер процесу інтеграції ВПО за новим місцем проживання, предметно висвітлити досліджуване явище можна за різними ракурсами наукового пізнання, специфіка яких і дозволить побудувати відповідні механізми (табл. 1).

Ракурс дослідження – інтеграційний (соціокультурна інтеграція). При дослідженні взаємодій соціуму, який приймає ВПО і мігрантів, найбільш поширеною є інтеграційна модель, за якою соціальна інтеграція ВПО у нове суспільство визначає процес перетворення відносно самостійних, слабко зв'язаних між собою представників різних соціальних груп в єдину цілісну систему, яка базується на повазі всіх прав людини і основних свобод, на культурній і релігійній багатоманітності, соціальній справедливості і врахуванні особливих потреб ВПО.

У процесі інтеграції ВПО у місцеву громаду виникають різні проблеми: відсутність цільових державних програм із забезпечення соціальним житлом; труднощі з працевлаштуванням та отриманням вищої освіти та професійного навчання тощо. У цьому контексті потрібно: відшукати шляхи та бар'єри соціальної інтеграції та адаптації ВПО на ринку праці у місцевих громадах; визначити прояви соціального відторгнення серед ВПО; з'ясувати типи ціннісних відмінностей у взаємовідносинах місцевих громад і ВПО; виявити прояви соціальних конфліктів тощо. При цьому важливою частиною зазначених досліджень має бути вивчення соціокультурної адаптації, т. т. пристосування людини чи групи людей до умов нового соціокультурного середовища, а отже

Таблиця 1

Інтеграція ВПО у приймаючу громаду в різних ракурсах дослідження	
Ракурс дослідження	Теорія, концепція
Інтеграційний	Теорія акультурації Дж. Беррі
Інституційний	Інституціональна теорія
Безпеки життєвості	Теорія «суспільства ризику» У. Бека
Соціально-трудових відносин	Концепція соціальної згуртованості, концепція соціального капіталу
Людського чинника	Концепції людського розвитку, людського капіталу, трудового потенціалу
	Сутнісна характеристика підходу для його використання у побудові механізму інтеграції ВПО
	Узагальнення (висновки) щодо інтеграції ВПО за новим місцем проживання
	Пошук шляхів і бар'єрів соціальної інтеграції та адаптації ВПО; визначення проявів соціального відторгнення серед ВПО, типів ціннісних невідповідностей між місцевими громадами та ВПО; виявлення соціальних конфліктів тощо.
	Розгляд соціокультурної інтеграції ВПО як інструменту формування культурного простору регіону, дослідження його якісно нового наповнення та перетворення культурної сфери у чинник національної консолідації та самоідентифікації.
	Визначення рівень достатності дій уряду для надання допомоги людям на сході України; факт відсутності чи достатності державного законодавства, наявності чіткої державної політики щодо допомоги ВПО як основи для ефективного співробітництва державних посадовців, місцевих волонтерських груп і міжнародних організацій.
	Встановлення «правил гри», формальних правил і неформальних норм, які впроваджують людсько-взаємодію; визначення зв'язку політично-організаційних форм і соціального середовища, а також домовленостей щодо обов'язкового дотримання додаткових «внутрішніх» обмежень, які доповнюють діючі «правила гри» тощо.
	Для подолання соціальних ризиків пріоритетами державної політики мають бути цінності й інтереси ВПО. Необхідно розробити та впровадити Стратегію соціальної адаптації ВПО, яка передбачатиме для успішної інтеграції створення нових робочих місць та будівництво повноцінного житла.
	Акцент на трансформації традиційного оточення існування людей у ризикогенні, на поширенні негативних наслідків прийнятих рішень на суб'єкти цих рішень як таких, що сприяють виникненню проблематики ВПО.
	У фокусі уваги соціальної згуртованості – включення та участь усіх учасників вимушеної міграції в політичній, економічній і культурній сферах життя. Зростання ролі інституцій, зв'язків між ними та норм, що регулюють їхню діяльність, яка визначає якість суспільних взаємовідносин (соціального капіталу).
	У вирішенні проблем інтеграції ВПО визначальним є: зміцнення соціальної згуртованості ВПО і місцевих громад; формування відповідної Стратегії для конкретного регіону; способи формування соціального капіталу ВПО у місцеві громади [2].
	Звертається увага на: формування соціально-економічних умов і здійснення людьми вибору для реалізації їх людського потенціалу; розвиток освіти, знань, досвіду, мотивації, рівня здоров'я, виховання людини, які у майбутньому принесуть дохід, інтегральну оцінку кількісних і якісних характеристик, здібностей і можливостей працездатної частини ВПО.
	Положення концепції мають адресу спрямованість і високу кореляцію з пропонуваними і впровадженими формами, методами, прийомами, засобами, шляхами впливу на суб'єкти (учасників) внутрішніх і міжрегіональних переміщень усередині країни.

Продовження табл. 1

Зайнятості на засадах гідної праці	Концепції зайнятості, гідної праці	Основу гідної праці формують радикальні зміни сфери зайнятості населення, що має позначитися на зростанні доходів населення, гарантуванні соціальної безпеки, забезпеченні соціального захисту населення, охорони здоров'я, соціокультурного середовища, систем життєзабезпечення населення тощо.	Вивищується роль працересурсного блоку у механізмі інтеграції ВПО у місцеві громади. За цих умов інтеграційний механізм реалізує: право на працю та належний рівень гідної праці. Рівень працевлаштування ВПО, якість їхньої праці стає умовою і формою реалізації інтелектуальних і фізичних здібностей ВПО, розвитку їхнього трудового потенціалу.
Громадянського суспільства	Концепція громадянського суспільства	Зростає роль і значення позадержавних суспільних відносин (економічних, духовно-моральних, рідинно-побутових тощо) та інститутів, що надають людині можливість реалізувати свої громадянські права, яка виражає різні потреби, інтереси та цінності членів суспільства.	Результативність реалізації механізму інтеграції потенціалу ВПО за новим місцем проживання залежить від реальної підтримки влади діями та доповненням зі сторони громадських організацій через використання механізмів публічності та транспарентності, широке застосування дорадчо-консультативних процедур, активну інформаційно-просвітницьку роботу з національною та іноземною громадськістю.
Інформаційних потреб	Теорія постіндустріального суспільства	Закладає підвалини інформаційного забезпечення механізму інтеграції ВПО за новим місцем проживання.	Необхідним є створення єдиної інформаційної бази щодо організацій (вітчизняних і закордонних донорів), які надають допомогу переселенцям, і «єдине вікно», куди вони могли б звернутися за новим місцем проживання й вирішити більшість наболілих питань та отримати максимум допомоги від держави, громадськості і волонтерів, діяльність яких має базуватися на тісній співпраці у цьому питанні.
Системного підходу	Теорія систем	Висвітлює переваги системних властивостей процесу інтеграції ВПО для вироблення відповідного механізму.	Дозволяє окреслити середовище функціонування механізму інтеграції ВПО, яке характеризується: повагою до всіх прав людини і основних свобод, культурним і релігійним багатоманіттям, соціальною справедливістю і врахуванням особливих потреб переселенців. Дозволяє налагоджувати координаційні зв'язки між переселенцями з подальшим об'єднанням їх у певні структури.

Складено автором.

і до нових ціннісних орієнтацій, норм поведінки, традицій, ритуалів для того, щоб прийняти нову культуру тощо.

Ракурс дослідження – з позиції інституційного підходу, який передбачає застосування інституційної методології при формуванні державної політики щодо інтеграції мігрантів ВПО за новим місцем проживання як сукупності «правил гри» (правил, норм, санкцій), формальних правил і неформальних норм, відкритих і прихованих встановлень, які впорядковують і роблять передбачуваною людську взаємодію [3] у цій сфері.

Так, важливим кроком щодо забезпечення прав мігрантів в Україні слід вважати підготовлену за сприянням Ради Європи у 2009-2010 рр. «Стратегію з розробки державної політики щодо інтеграції мігрантів в Україні та реінтеграції українських мігрантів на 2011-2015 роки» та «План дій з розробки державної політики щодо інтеграції мігрантів в Україні та реінтеграції українських мігрантів на 2011-2015 роки», які були ухвалені Кабінетом Міністрів України в 2011 р. У плані досліджуваної теми вже тоді було прописано, що для повної «інтеграції в українське суспільство тих мігрантів, які мешкають у країні впродовж тривалого часу (понад один календарний рік)», необхідно надати їм можливість стати «активними учасниками ринку праці відповідно до їхньої кваліфікації та трудових навичок», а також «брати активну участь у соціальному та культурному житті країни» [4].

Серед перших кроків для захисту прав ВПО та громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях, слід назвати затвердження Плану додаткових заходів з тимчасового розміщення громадян України, які переселяються з Автономної Республіки Крим і м. Севастополя в інші регіони України (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р.), яким передбачено: сформувати Регіональні штаби, що будуть займатися розселенням, обліком і правовою допомогою ВПО; затверджено плани з надання освітніх і соціальних послуг, створення «гарячої лінії» для ВПО.

У жовтні 2014 р. був ухвалений Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який закладає основи державної політики стосовно тимчасово окупованої території та захисту прав і свобод громадян України. ВПО користуються тими самими правами і свободами відповідно до Конституції, законів і міжнародних договорів України, як і решта громадян України, які постійно проживають на її території, у тому числі соціальними, трудовими, виборчими правами та правом на освіту після залишення ними тимчасово окупованої території (ст. 14).

Для розв'язання проблеми ВПО Міністерство соціальної політики України розробило проект Комплексної державної програми підтримки та соціальної адаптації ВПО на 2015-2016 роки, яка передбачала об'єднання зусиль органів державної влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування, громадських і міжнародних організацій, закладів соціальної інфраструктури всіх форм власності стосовно захисту прав і вирішення проблем ВПО та формування механізмів компенсації ВПО завданих морально-фінансових збитків внаслідок бойових дій і тимчасової окупації частини території України [5]. На довгострокову перспективу Указом Президента від 25.08.2015 р. затверджено Національну стратегію у сфері прав людини, у якій є розділ «Захист прав внутрішньо переміщених осіб» на період до 2020 р.

Підтримка інтеграції потенціалу ВПО у місцеві громади забезпечується через розбудову конструктивних відносин між місцевими громадами, районними й міськими органами влади, ВПО, чим досягається згуртованість місцевого населення та ВПО в тому чи іншому місці, районі. Також до вирішення питань переселенців у всіх регіонах України залучені радники Міністерства соціальної політики України, які працюють у межах програми «Посилення участі громадянського суспільства у роботі Міністерства соціальної політики України та процесі національного примирення», запровадженої спільно Міністерством соціальної політики України, ГО КримSOS та Stabilization Support Services за підтримки уряду Великої Британії. Прикладом запровадження інструментів державної політики щодо інтеграції ВПО є розробка та прийняття «Обласної програми надання соціальної підтримки громадянам, які переселяються до Дніпропетровської області з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, на 2014-2016 рр.», що була прийнята на початку 2014 р. і успішно працює в регіоні.

Ракурс дослідження – безпека життєдіяльності, за яким перехід до суспільства ризику визначає трансформацію звичних умов існування людей у ризикогенні. За У. Беком, відбувся радикальний перехід від першої стадії сучасності, у якій захист людині гарантувала національна держава, до другої, яка характеризується загальною небезпекою. Отже, виникнення проблематики ВПО покладає на суспільство відповідальність за долю цієї категорії населення і вимагає від держави вироблення адаптаційних стратегій для вимушених переселенців. Тому слушною слід вважати пропозицію щодо розробки та ефективного впровадження Стратегії соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб [6], яка пропонує механізм інтеграції ВПО за новим місцем проживання, зокрема, через створення нових робочих місць та будівництво повноцінного житла.

З позицій соціально-трудова відносин простежується вплив на процеси інтеграції ВПО за новим місцем проживання концепцій соціальної згуртованості й соціального капіталу. Попри відсутність соціальної згуртованості, духовної цілісності українського суспільства, для конструювання механізмів інтеграції ВПО вирішальним є врахування: рівня соціальної довіри (характеризує довіру до місцевих жителів, державних і недержавних інституцій, дотичних до вирішення проблем ВПО); участі у колективних діях (характеризує ступінь та інтенсивність залучення до соціальної активності в країні, у регіоні потенціалу ВПО); наявності та доступності інформації та комунікацій (характеризує засоби та способи спілкування між місцевим населенням і ВПО, у т. ч. у середовищі (громаді) ВПО, а також й інститутами державного, регіонального управління й гуманітарними організаціями тощо [2].

З позицій людського чинника при формуванні стратегії та державної політики щодо інтеграції ВПО за новим місцем проживання не можна нехтувати і не враховувати положення концепцій людського розвитку, людського капіталу, трудового потенціалу. Відповідно до принципів моралі і людяності як для всіх громадян України, так і для категорії ВПО, людський розвиток означає «розширення спектру вибору для людей» і реалізацію свободи вибору людини бути здоровою, освіченою, мати гідний рівень життя.

Враховуючи, що серед ВПО є різні вікові категорії населення, тому на регіональному рівні необхідно будувати стратегії інвестиційних вкладень

у формування, використання та розвиток людського капіталу, які б диференційовано враховували потреби дітей дошкільного, шкільного віку, студентської молоді, осіб працерактивного віку тощо.

Компонентна структура трудового потенціалу визначається демографічними, професійно-кваліфікаційними, соціально-економічними факторами, що дає підставу виділити в його складі компоненти: здоров'я; освіта; моральність, вмотивованість і уміння працювати в колективі; творчий потенціал; активність; організованість; професіоналізм тощо. Реалізуючи стратегію залучення потенціалу ВПО у місцеві громади, важливо, крім зазначених характеристик, найповніше врахувати і використати при працевлаштуванні цієї категорії також такі потенціали: психофізіологічний (здатність і схильність людини, стан її здоров'я, працездатність, тип нервової системи), кваліфікаційний (загальні й спеціальні знання, трудові навички й вміння), особистісний (рівень громадської свідомості і соціальної зрілості, ціннісні орієнтації, інтереси тощо).

З ракурсу дослідження – зайнятості ВПО та зайнятості на засадах гідної праці впливає, що вихід національної економіки з депресивного стану і слідування накресленим європейським цінностям неможливо досягти без належного рівня гідної праці. Тобто рівень працевлаштування ВПО, якість їхньої праці стає джерелом усіх благ і формою реалізації інтелектуальних і фізичних здібностей людей, розвитку їхнього трудового потенціалу, і тому має бути забезпечена належними умовами.

Прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» (№245-VIII від 5 березня 2015 р.), який містить низку заходів сприяння зайнятості ВПО з числа зареєстрованих безробітних, дозволяє послідовно вирішувати проблемні питання у сфері працевлаштування. Зокрема, за працевлаштування ВПО роботодавцям надається компенсація витрат на оплату праці таких осіб тривалістю до 6 місяців, а залежно від ситуації на ринку праці регіону – до 12 місяців. При цьому на роботодавця покладається обов'язок забезпечити зайнятості таких осіб протягом періоду, удвічі більшого, ніж виплата компенсації. Також Законом передбачено надання зареєстрованому безробітному компенсації витрат на переїзд до місцевості, де він працюватиме, і витрат на проходження медичного або наркологічного огляду, якщо це потрібно для працевлаштування. Розширено перелік осіб (не тільки для тих, хто досягнув 45 років), які мають право на отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності.

Ракурс дослідження – з позицій громадянського суспільства. Сьогодні представники громадянського суспільства будують свої відносини з державним і приватним сектором у міграційній сфері, формують партнерські стосунки і розв'язують проблеми ВПО у взаємодії з відповідними державними установами. Більшість громадських організацій, діяльність яких спрямована на захист прав мігрантів або надання допомоги мігрантам, біженцям, ВПО, є партнерами міжнародних організацій, що впроваджують спільні програми чи проекти [7].

Військові дії на сході України дали новий поштовх волонтерському руху на підтримку проблем ВПО, об'єднуючи спільні зусилля волонтерських груп,

церкви та місцевих громад, здійснюючи фінансування спільними коштами, координацію та проведення рятувальних операцій, надання допомоги ВПО та забезпечення постачання армійських підрозділів через мережі Facebook. Таким чином, громадянське суспільство намагається надавати захист і допомогу ВПО в процесі інтеграції у випадках, коли дії держави є неефективними.

Отже, для підвищення результативності механізму інтеграції потенціалу ВПО за новим місцем проживання можна забезпечити реальну підтримку державної влади діями зі сторони громадських організацій за умови: 1) використання механізмів публічності та транспарентності, широке застосування дорадчо-консультативних процедур, що дозволить створити в суспільстві атмосферу соціальної довіри; 2) активної інформаційно-просвітницької роботи з національною та іноземною громадськістю. Важливим і перспективним є затвердження Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні [8].

Ракурс дослідження – з позиції інформаційних потреб ВПО. Коло інформаційних потреб ВПО надзвичайне широке, стосується питань допомоги з евакуації, практичної інформації про порятунок життя (включаючи нові закони і положення про ВПО), шляхів і суб'єктів, які пропонують допомогу. ВПО, які перебувають поза межами невідконтрольних державі територій, здебільшого покладаються на: усну інформацію, одержану від раніше прибулих осіб і від волонтерів, мобільні телефони, гарячі лінії місцевих груп, місцеві волонтерські групи та церкву, соціальні ЗМІ місцевих волонтерських груп, національні телеканали та місцеві ЗМІ [9].

Дослідники інформаційних потреб ВПО вважають, що досі не вистачає довідкової інформації, дорожніх карт (або є досить фрагментарно) – де і як вирішувати переселенцям ту чи іншу проблему. За щоденним медіа моніторингом «Громадського простору», який активно відстежує тематику ВПО, створено базу корисних для ВПО контактів служб, центрів, гарячих ліній тощо, у яку включено інформацію про: телефони безкоштовної цілодобової державної «Гарячої лінії» в областях України; державну міграційну службу; відновлення паспорта; відновлення свідоцтва про народження; відновлення довідки про присвоєння ідентифікаційного коду; отримання пенсії; контакти позаштатних радників з питань ВПО Міністерства соціальної політики; радників з питань ВПО у кожному регіоні.

Ракурс дослідження – з позицій системного підходу. Система – це будь-яке явище, процес (як множина взаємопов'язаних елементів), які відокремлені від середовища і які взаємодіють з ним як ціле. Інтеграція ВПО як система – це процес перетворення відносно самостійних, слабо зв'язаних між собою представників різних соціальних груп, людей в єдину цілісну систему, яка базується на повазі всіх прав людини і основних свобод, на культурному і релігійному багатоманітності, соціальній справедливості і врахуванні їхніх особливих потреб. Інтеграція ВПО – це динамічний, довготривалий двосторонній процес взаємного пристосування громад мігрантів, з одного боку, та всього населення регіону, з другого, результатом якого є отримання всіма людьми рівних громадянських, соціальних та економічних можливостей, прав і обов'язків. Таким чином, елементами системи є представники різних соціальних груп, органи державного та регіонального управління, гуманітарні організації, церква, міжнародні організації, місцеве населення регіонів України. Останні координуються через зв'язки між собою й організуються

у певні структури. Прикладами таких зв'язків, що втілені в реалізованих на національному та регіональному рівнях проектах, є:

- Проект ЄС / ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ). Завдяки спільним зусиллям місцевої влади та організацій громад створюються всі необхідні умови для благоустрою найбільш нужденних ВПО: матерів з дітьми, людей похилого віку та осіб з обмеженими можливостями. Реалізується у Дніпропетровській, Харківській, Полтавській, Запорізькій, Одеській, Донецькій і Луганській областях.
- У Донецькій області Проект ЄС / ПРООН МРГ реалізує одразу два мікро-проекти щодо створення сприятливих житлових умов для ВПО – у Краматорську (Донбаський міжрегіональний центр професійної реабілітації інвалідів) і Слов'янську (приміщення санаторію «Слов'янський»).
- Проект «Підтримка активності новоствореної ініціативної групи внутрішньо переміщених осіб та сприяння їх суспільній інтеграції і діалогу в місцевій громаді», що реалізується Полтавською обласною молодіжною громадською організацією «Твій Світ» за підтримки Громадської ініціативи «КримSOS» та Фонду стабілізації конфлікту та безпеки Великої Британії «Stabilization Support Services».
- Проект «Швидке реагування на соціальні та економічні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні» реалізується ПРООН за фінансової підтримки уряду Японії і в партнерстві з урядом України, регіональною та місцевою владами.
- Тренінгова програма з розвитку навичок підприємництва для ВПО та місцевого населення Донецької та Луганської областей, що реалізується Програмою розвитку ООН в Україні, фінансується урядом Японії, за підтримки уряду України, Державної служби зайнятості України, регіональної та місцевої влади.
- Програма ЄС «Підтримка громад, що опинилися під впливом конфлікту в Україні», що націлені на допомогу ВПО та відновлення критичної комунікаційної інфраструктури.
- Проект «Адвокація та правова допомога внутрішньо переміщеним особам в Україні», що реалізується Данською радою у справах біженців і Всеукраїнським благодійним фондом «Право на захист» за підтримки Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Цей проект становить собою комплексну ініціативу, спрямовану на захист індивідуальних прав, розвиток громадянського суспільства, роботу із законодавчими ініціативами. Проект охопив 20 областей України, у тому числі Донецьку і Луганську.
- Проект Служби у справах дітей та сім'ї Київської ОДА й Міжнародної благодійної організації «Партнерство «Кожній дитині» за назвою «Соціальна інтеграція та примирення внутрішньо переміщених сімей і дітей у Київській області», який буде реалізований за фінансування Європейського Союзу.

Отже, за системним підходом встановлення координаційних зв'язків між переселенцями з подальшим об'єднанням їх у певні структури дозволяє добитися: зниження пасивності ВПО на нових територіях; самоорганізації їх для відстоювання своїх прав і налагодження нового життя; координації в діях різноманітних урядових інституцій як між собою, так і з відповідними міжнародними організаціями тощо.

У світлі наведених вище концепцій, теорій і приведення їх у відповідність до сучасних українських умов отримуємо таке визначення механізму. *Механізми інтеграції потенціалу ВПО* за новим місцем проживання – це сукупність форм, методів, прийомів, засобів, шляхів впливу на суб'єкти (учасників) внутрішніх і міжрегіональних переміщень усередині країни, які за відповідного законодавчого забезпечення формують й реалізують держава, органи державного і регіонального управління, працедавці, громадянське суспільство (гуманітарні організації) і безпосередньо переміщені особи. Метою зазначених дій є: дотримання та гарантування визначених у Конституції України та в інших міжнародних документах прав і свобод ВПО; відновлення економічних, фінансових, політичних, соціальних, інформаційних, культурних та інших зв'язків з громадянами України, які проживають як на тимчасово окупованій території, так і в інших регіонах України; забезпечення соціальних потреб (у широкому сенсі), у тому числі соціальних, трудових, виборчих прав і права на освіту після залишення ВПО тимчасово окупованої території. На часі проведення низки соціально-економічних досліджень у різних регіонах України щодо результативності та ефективності реалізації механізмів інтеграції потенціалу ВПО за новим місцем проживання.

Список використаних джерел

1. Солодько А. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України [Електронний ресурс] / А. Солодько, Т. Доронюк // Сайт Центру дослідження суспільства. – 2016. – Режим доступу : www.cedos.org.ua
2. Зубченко С. О. Гуманітарна політика як мультиплікатор соціального капіталу Української Держави : аналітична записка [Електронний ресурс] / С. О. Зубченко // Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. – 2016. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/900>
3. Патрушев С. В. Институционализм в политической науке: Этапы, течения, идеи, проблемы / С. В. Патрушев // Политическая наука. – 2001. – № 2. – С. 146-186.
4. Кажміркевич П. Інтеграція мігрантів в Україні. Оцінка стану та потреб [Електронний ресурс]. Неофіційний документ. Підготовлено для Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини. // Офіційний сайт Організації по безпеці і співробітництву в Європі. – Варшава, 2011. – 87 с. – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/odihr/81761?download=true>
5. Комплексна державна програма підтримки та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки [Електронний ресурс] // Сайт Інституту економіки та прогнозування НАН України. – 2015. – 26 травня. – Режим доступу : http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/Programa_26_05_2015.pdf
6. Надрага В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику» / В. І. Надрага // Український соціум. – 2015. – №1 (52). – С. 134-141.
7. Проект підтримки місцевої інтеграції [Електронний ресурс] // Сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. – 2016. – Режим доступу : http://unhcr.org.ua/main.php?part_id=32
8. Январьов І. Грузинський досвід для українських переселенців [Електронний ресурс] // Сайт Укрінформ. – 2015. – 15.02. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1815470-gruzinskiy_dosvid_dlya_ukraiinskih_pereselentsiv_2021974.html
9. Інформаційні потреби переселенців (дослідження) [Електронний ресурс] // Сайт Media Sapiens. – 2015. – 20.02. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/informatsiyni_potrebi_pereselentsiv_doslidzhennya/

References

1. Solodko, A., & Doronyuk, T. (2016). Zakhyst sotsial'no-ekonomichnykh prav vnutrishno' peremishchenykh osib: pershocherhovi zavdannya dlya Ukrayiny [Protection of socio-economic rights of internally displaced persons: priorities for Ukraine]. Website of Society Research Centre. Retrieved from www.cedos.org.ua [in Ukrainian].
2. Zubchenko, S. O. (2016). Humanitarna polityka yak mul'typlikator sotsial'noho kapitalu Ukrayins'koyi Derzhavy [Humanitarian policy as multiplier of social capital of the Ukrainian State] (Analytical Note). Website of National Institute for Strategic Studies. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/900> [in Ukrainian].

3. Patrushev, S. V. (2001). *Institutsionalizm v politicheskoy nauke: Etapy, techeniya, idei, problemy* [Institutionalism in political science: Stages, trends, ideas, problems]. *Politicheskaya nauka – Political science*, 2, 146-186. [in Russian].
4. Kazhmirkevych P. (2011). *Intehratsiya mihrantiv v Ukrayini. Otsinka stanu ta potreb* [The Integration of Migrants in Ukraine. Condition and needs assessment] (Unofficial document). Prepared for OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights in Warsaw. Official website of the Organization for Security and Co-operation in Europe. Retrieved from <http://www.osce.org/odihr/81761?download=true> [in Ukrainian].
5. *Kompleksna derzhavna prohrama pidtrymky ta sotsial'noyi adaptatsiyi vnutrishn'o peremishchenykh osib na 2015-2016 roky* [Complex state program of support and social adaptation of IDPs on 2015-2016] (2011, May 26). Website of Institute for Economics and Forecasting of Ukrainian NAS. Retrieved from http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/Programa_26_05_20151.pdf [in Ukrainian].
6. Nadraha, V. I. (2015). *Problemy vymushenoyi vnutrishn'oyi mihratsiyi naselennya v konteksti kontseptsiyi «suspil'stva ryzyku»* [Problems of forced internal migration in the context of the concept of «risk society»]. *Ukrayins'kyi sotsium – Ukrainian Society*, 1 (52), 134-141. [in Ukrainian].
7. *Proekt pidtrymky mistsevoyi intehtatsiyi* [Supporting Project for Local Integration] (2016). Website of UNHCR Representative in Ukraine. Retrieved from http://unhcr.org.ua/main.php?part_id=32 [in Ukrainian].
8. Yanvaryov I. *Hruzyns'kyi dosvid dlya ukrayins'kykh pereselentsiv* [Georgian experience for Ukrainian immigrants] (2016, February 15). Website Ukrinform. Retrieved from http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1815470-gruzynskiy_dosvid_dlya_ukrainiskih_pereselentsiv_201974.html.
9. *Informatsiyni potreby pereselentsiv (doslidzhennya)* [Information needs of immigrants (Research)] (2015, February 20). Website Media Sapiens. Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/informatsiyni_potrebi_pereselentsiv_doslidzhennya/

Semiv L. K. The problems of integration of the internally displaced persons in Ukraine by the light of scientific approaches to research

The changes in political and economic situation in Ukraine have aggravated the problem of integration of internally displaced persons (IDPs) in new place of residence. The quantitative assessment of IDPs can be interpreted as an assessment of their potential as an integrated assessment of labour, educational and professional, intellectual, social, civil potentials.

The experience solving similar problems in the countries of post-socialist space (Georgia and Moldova), the most important aspects of social protection of IDPs is a state of legislative support, employment, housing, social and pension provision. The forms, methods, techniques, in other words, the mechanisms for successful integration of migrants at the new place of residence are needed, the implementation of which helped to provide decent housing, formed willingness to adapt, would facilitate their employment and recognition of those persons from the society.

The implementation of state social, cultural, migration policies must develop and implement scientific and reasonable arrangements integration capacity IDPs at the new place of residence.

Mechanisms of integration of IDPs potential in host region are the sets of forms, methods, techniques, tools, ways to influence subjects (participants) of intra- and interregional movement within the country, which in case of existence of relevant laws are implemented by State and regional governments, employers, civil society (humanitarian organization) and displaced persons themselves. The purpose of these actions is the guarantee of specified in the Constitution of Ukraine the rights and freedoms of IDPs; the restoration of economic, financial, political, social, informational, cultural and other ties with the citizens of Ukraine residing both temporarily occupied territory and in other regions of Ukraine (new place of residence); provision of social needs (broadly defined), including social, labour, voting rights and the right to education after leaving by IDPs the temporarily occupied territory.

The concept of the mechanism of integration of IDPs potential is formulated on the base of an analysis of various sides of scientific knowledge, namely integration (socio-cultural integration), institutional, life safety, human factors, industrial relations, employment and decent work, civil society, informational, systemic approaches.

Keywords: migration, internally displaced persons, potential, integration, mechanism, new place of residence, region.

Semiv Lyubov Kazymirivna – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління персоналом Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» (e-mail: semivlk@rambler.ru). Semiv Lyubov Kazymirivna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of Economics and Personnel Management of the Lviv Institute of the University of Banking.

Надійшло 12.01.2016 р.